

TÜRK MEDENİ KANUNUNDA
MİRAS HUKUKUNUN ESASLARI
(III)

Prof. Dr. Şakir BERKİ

Terekeyi hâkim re'sen de idare eder. Mirascılar belli olmadığı zaman bir kayyım tayini suretiyle bütün tereke malları sulh hâkimin murakabesi altında bir veya ziyade kayyım ile idare olunur.

Vasiyetlerin açılmasından maksad, bunların lehdarlarını, yani musaleyhleri tebligat ile haberdar etmektir. Keza mirasçılarının da keyfiyetten haberdar edilmesi gerekir, ki biraz sonra görülecektir. Hiç bir mirasçı belli değilse hâkimin vasiyeti yine açması lâzımdır. Zira vasiyet konusu, mirascılardan değil, terekeden olan bir alacaktır. Aynı zamanda hâkim mirascıları da araştırmaya 536 ncı madde mucibince devam eder.

Mûris, son ikametgâhından başka bir yerde vefat etmiş ise ölüm yeri sulh hâkimi keyfiyeti son ikametgâh hâkimine bildirir. ve bu arada mûrisin üzerinde çıkan ve vefat ettiği bu yerde mevcut nakit, menkul ve gayrimenkul bütün emvalini muhafaza için gerekli tedbirleri alır. İşletilmesi gerekmekte olan müesseselerinin kontrolü son ikametgâh hâkimine âittir. Zira vefat yeri hâkimine 531 inci madde, yalnız malların muhafazası yetki ve vazifesini vermektedir.

532 inci madde terekenin mühürlenmesini¹ gerektiren sebepleri saymaktadır. Mirascılardan her hangi biri vesâyet altında bulunur

¹ Terekenin mühürlenmesi demek, tereke kıymetlerinin muayyen zaman için gerek mirascılara, gerek musaleyhlere intikaline hâkim tarafından mâni olunması demektir (Mühürleme sebepleri için : Md : 532 ye bakınız). Fabrika, ilh gibi tereke emvali de mühürlenebilir; ancak bunların mühürlenmesi vâridatının ilgililer tarafından vârislere verilmemesi demek olup, bilfiil işlemelerine mâni olmak değildir.

veya vesâyet altına alınması gerektiği, mirasçılardan her hangi birinin vekili olmaksızın gaybubet² etmiş olduğu, mirasçılardan veya sâir alâkadarlardan birinin terekenin mühürlenerek defter tutulmasını talep ettiği takdirde, sulh hâkimi terekeyi mühürler. Ancak mirasçılardan veya alâkadarlardan ve meselâ lehine vasiyet yapılanlardan birinin talebi üzerine terekenin mühürlenmesi için talebin muhik olması, yani, terekenin mühürlenmesini gerektirir ehemmiyetde bulunması lâzımdır. Zira defter tutmak için terekenin mutlaka mühürlenmesi gerekmez. Meselâ mürisin tereke olarak tapulu ve ihtilâf konusu olmayan iki gayrimenkul bırakmış olması halinde keyfiyet böyledir. Çünkü bu halde terekenin esasen mühürlenmesi de imkân haricindedir. Ancak hâkim bu gayrimenkuller hakkında gerekli tedbirleri alabilir.

Hâkim tereke mühürlensin, mühürlenmesin, tutulması istenilen veya re'sen tutulması gereken defteri, mürisin ölümünden itibaren bir ay içinde bitirmelidir. Mamafih mücbir sebeplerin mevcudiyeti halinde müddet uzatılabilir. Zira kanunda aksine bir kayıt yoktur. Müddetin de kat'iyeti belirtilmiş değildir.

533 üncü madde, terekenin resmen idaresi hususunda şu esasları kayd ediyor :

1) Mirasçılardan birinin vekili bulunmaz ve mirasçı da gaybubet etmiş ise, buna âit hissenin re'sen idaresi için hâkim gerekli nuameleyi yapar., yani emrine ve murakabesine tâbi bir kayyım tâyin eyler; bu kayyım her şeyden evvel yakın akrabalarından olabileceği gibi, taksime birlikde iştirik edecek olanlar arasından da tâyin edilebilir.

Hakkında gaiplik kararı verilmiş olan mirasçı için ise, 526 nci maddedeki esaslara göre hareket olunur; yani hakkında gaiplik kararı alınmış olan mirasçının hissesi teminat gösterilmek şartıyla bu gâibin terekesinde hakkı olanlara verilir.³ Halbuki mü-

² Gâiblik ile gaybubet arasında hukuki bakımdan fark vardır : gâiblik kararı ile bir kimsenin ölümüne nisbî karine ihdas olunur. Gâiblik kararına kadar şahıs gaybubet halindedir, fakat henüz gâib değildir.

³ Bir terekede gâibin mirasçılarının, musaleyhlerin, mansup mirasçılarının hakkı olabileceği gibi, yalnız bir şahsın muayyen mal vasiyeti lehdarı sıfatıyla münhasır hakkı da olabilir. Meselâ gâibin mahfuz hisseli hiç bir mirasçısı yoksa, ve terekesine tekabül edecek bir meblâğı bir hakikî veya hükmi şahsa vasiyet eylemiş ise, hal böyledir. Son Kanunî mirasçı sıfatıyla Devlet dahi terekeden hiç bir şey alamaz. Zira Hazine de mahfuz hissesi olmayan mirasçılardandır. Böyle olunca mahfuz hissesi bulunmayan bir kimsenin tasarruf nisabı bütün terekeye sâridir. Ve netice verilen misaldeki gibi tecelli eder.

cerret gaybubet halinde⁴ olup da hakkında henüz gâiblik kararı verilmemiş olan mirascıların payları, mirascılarına intikal edemez; resmen idare olunur.

2) Terekenin hiç bir mirascısı bulunmaz, yahut mirascı olduklarını iddia etmiş olanlar bu sıfatlarını teyid eden kâfi delil gösteremezlerse⁵ terekenin tamamı re'sen idare olunur.

Kanunun emrettiği sâir bütün hallerde de sulh mahkemesi terekeyi re'sen idareye mecburdur. Ezcümle mirascı ağır şekilde hasta olur ve vekil de tâyin edecek durumda olmazsa, hal böyledir. Mirascılardan yalnız biri bu halde bulunursa re'sen idare yalnız onun hissesi, hepsi aynı halde veya benzer durumlarda bulunduğu takdirde bütün tereke için söz konusu olur.

533 üncü madde, terekenin idaresi hususunda iki esas daha koymaktadır :

1) Müteveffa vasiyetnamede vasiyeti tenfiz memuru tâyin etmiş ise, tereke bunun tarafından idare olunur. Bu halde vasiyeti tenfiz memuru ile ilgili hükümler⁶ tatbik olunur. Bu memurun idare yetkisi hisseye veya bütün terekeye şâmidir. Yani vasiyeti tenfiz memuru bütün mirascıların belli olmaması halinde bütün terekeye, bir veya bir kaç mirascının gaybubeti halinde ise, yalnız bunların hissesine sâiridir.

Vasiyetnamede aksine sarahat veya delâlet varsa, idare yetkisi ona göre tâyin olunur. Yani vasiyetde bütün mirascıların gaybubeti halinde tenfiz memurunun bütün terekeyi idare edeceği kayd edilip, hisseyi idareye mezun olmadığı veya aksi yazılı ise ona göre hareket olunur. O halde hâkim tenfiz memurunun yetkisi dışındaki terekeyi veya tereke cüz'ünü re'sen idare için kayyım tâyin etmeye mecbur olur.

Bundan başka, vasiyeti tenfiz memurunun hacri veya sâir sebeplerle vazifeyi yapamayacak duruma düşmesi halinde terekeyi

⁴ Gaybubet halinde olmak henüz hakkında gâiplik kararı verebilmek şartları tahakkuk etmemiş olan ve fakat hayat ve memarı belli olmayan kimseler için mevzuubahistir. Keza, hakkında gâiplik kararı alınmak için kanunen öngörülen müddetler geçmiş olduğu halde alâkadarlar tarafından gaipliğine karar alınmamış olan kimseler de gaybubet halinde olan kimselerdendir. Bunların miras hisseleri de resmen idare edilir.

⁵ Veraset vesikası, terekede hakkı olduğu sâbit olan her kese verilir. Muayyen mal vasiyeti lehdarına, kanunî ve mansup mirascılara verilir. Veraset senedi ise ihtilâf halinde mahkeme kararı ile verilip veraseti tesbit eden ilâmdır.

idare yetkisi yine hâkime âit olur. Ancak bunun için vasiyetnamede kayd edilen ihtimale binaen başka bir vasiyeti tenfiz memurunun tâyin edilmemiş olması da şarttır.

2) Bir kimse, vesâyet altında iken öldüğü takdirde, mahcurun aksine iradesi mevcut olmadıkça, terekesi vasisi tarafından idare edilir. 533 üncü maddenin son bendindeki hükümden bu anlaşılmaktadır. Kanun genel bir hüküm sevk etmiştir ki, ancak mümeyyiz mahcurların terekesi için kabili tatbik olur. Zira gayrımümeyyiz mahcurlar esasen iptali mücib bir vasiyet yapabilirler.⁷ Binnetice vasiyetleri iptal edilince, vasiyetdeki aksine hüküm de sakıt olur. Lâkin vasiyet iptal edilmemiş ve iptal dâvası için kabul edilen müruruzaman da geçmiş ise, İsviçre ve Türk hukukunda bir delinin yapmış olduğu vasiyet dahi normal bir şahsın, yani vasiyet ehliyeti şartlarını⁸haiz bir şahsın yapmış olduğu vasiyet gibi muteber olur ve tenfizi gerekir. Bu belirtilen hususlar mahfuz kalmak üzere 533 üncü maddenin mevzuu bahis hükmü her türlü mahcurun vasisi tarafından terekenin idaresini mümkün kılmaktadır.

Bu konuda bazı kayıtlarda daha bulunmak lüzumludur : Hilâfına kayıt mutlaka mahcurun yapacağı bir vasiyetnamede aranmamak gerekir; yazılı olmak şartıyla vasiyetname veya ölümüne bağlı tasarruf haricinde kalan her türlü yazılı vesikada da mevcut olabilir. Meselâ mahcur vasisine yazdığı bir mektupda kanunun söz konusu ettiği yetkinin kendisi tarafından kullanılamayacağını belirtmiş olabilir. Veya başka bir şahsa yazılan mektupda aynı hususa temas edilmiş bulunulabilir. Binaenaleyh, maddedeki «hilâfına bir hüküm olmadıkça» ibaresinin mutlaka mahcur tarafından yapıl-

⁶ M.K. Md : 497-498.

⁷ İsviçre ve Türk miras sisteminde ancak 15 yaşını doldurmuş (İsviçrede 18) ve temyiz kudretine sahip olan kimseler vasiyet yapabilirler. Böyle olmakla beraber aynı kanunlar bu şartlara uyulmayarak yapılan vasiyetlerin kendiliğinden hükümsüz olmayıp, iptali gerektiğini kabul etmişlerdir : İsv. M.K. Md : 519/1 Türk. M.K. Md : 499/1.

⁸ Evvelki miras sistemimizde ise şartlarına uygun olmadan yapılan vasiyet iptali mücib değil, kendiliğinden bâtil bir vasiyettir. Binnetice bir delinin, temyiz kudretine henüz sahip olmayan bir küçüğün yaptığı veya ahlâk ve âdaba aykırı konu ihtiva eden vasiyetler iptal dâvası açmaya hacet olmaksızın hiç bir netice tevhit etmezlerdi; vasiyetin bu suretle butlanını hâkim re'sen nazara alırdı. Bu gün ise, keyfiyet aksinedir. Zira İsviçre ve Türk Medenî kanunlarının kayd edilen maddelerince, ehliyet şartlarına, ahlâk ve kanuna aykırı olan her vasiyet iptali mücib olup, kendiliğinden hükümsüz değildir. Hangi sistemde isabet olduğunu takdir hukukculara âittir.

miş olan ölüme bağlı tasarrufda aranmasını gerektirmeyeceği kanaatindeyiz. Esasen hiçbir kimse mutlaka ölüme bağlı tasarruf bırakmaya mecbur değildir. Böyle bir halde 533 üncü madde hükmü tatbik edilmeyecek midir? Veya bu hüküm dâima vasinin terekeyi idareye yetkili olduğu tarzındamı tefsir olunacaktır? : cevap şu olacaktır : Kanun zikri geçen bendinde yalnız «hilâfına hüküm» kaydıyla yetinmiş, bu kaydı vasiyetnamede veya ölüme bağlı tasarrufda ibaresiyle takyid eylememiş olduğundan, mahcurun ölüme bağlı olmayan yazılı her vesikasında ve meselâ mektuplarında vasinin terekesini idare edemeyeceği sarih veya zımnî şekilde belirtildiği takdirde, tereke sulh hâkimi tarafından resmen idare edilecektir.

534 üncü madde, mirasçılardan meçhul olması halinde yapılacak olan muameleyi gösteriyor :

Sulh hâkimi mirasın açıldığı yerde mirasçılardan meydana çıkması için ilân yapar. İlânın yapıldığı tarihten itibaren üç ay içinde hiç bir mirasçı çıkmazsa, tereke devlete intikal eder. Bu itibarla Hâkim üç ay sonunda keyfiyeti Hazineye bildirir. Hazine (Devlet), mirasdan mahrumiyet,⁹ mirası red, mirasdan feragat gibi sebeplerle mirascılık sıfatını kayb edemeyeceğinden terekeyi kabule mecburdur. Tereke borca müstağrak olsa bile keyfiyet aynıdır. Zira Devletin tereke borçlarından mes'uliyeti ancak terekeden eline geçenle mahdut olduğundan¹⁰ böyle bir terekenin Hazineye intikali amme (Millet) aleyhine bir netice doğurmaz.

İlân üzerine üç ay içinde mirasçı çıkmadığı takdirde terekenin Devlete intikali kat'i ve nihaî bir intikal değildir. Racih hakkı olan mirasçılar, miras sebebiyle istihkak davası müruruzaman müddeti içinde işbu davayı açarak terekeyi veya kıymetini Hazineden istirdada haklıdırlar. Devlet o zamana kadar terekeden elde

⁹ Devlet İsviçre ve Türk miras sistemlerinde hakiki manâsiyle mirasçıdır. Zira müteveffanın Devletten evvel mirasa müstehak hısımları mevcut iken bile Devlet onlara nazaran daha kuvvetli mirasçı olarak mirasda onlarla içtima ettirilmiştir. Büyük ana babanın ana babasından başka kimse mevcut olmadığı halde hal böyledir. Bu halde Devlet rakabe mirasçısı, mezkûr kimseler intifa hakkı mirasçısı olarak taksime iştirâk ederler. Böyle, olmakla beraber Devlet mezkûr memleket kanunlarında mirasdan mahrumiyetle mirascılık sıfatını zâyi etmez. Lâkin intifa mirasçısı mirasdan mahrum edilebilir ve bu halde Hazine terekeye müstakil olarak ve intifa ile birlikte, yani kemaliyle sahip olur.

¹⁰ İsviçre ve Türk Medenî Kanunları Devletin mes'uliyeti bahsinde İslâm miras sisteminin bütün mirasçılar hakkında kabul etmiş olduğu mahdut mes'uliyet esasını kabul etmiştir ki, isâbetinde şüphe yoktur. Bu hususta bakınız : Şakir Berki,» Ank. H. Fak. Dergisi. Cilt. 29, Sayı : 3-4, s. 145-146.

ettiği menfaati de müstahakkına iadeye mecbur olur. Aksi hal râ-cih hak sahipleri aleyhine haksız iktisab teşkil ederdi. Ancak râ-cih hak sahipleri terekenin menfaatini miras sebebiyle istihkak davâsı müruruzamamı esaslarıyla değil, Borçlar kanununun haksız iktisab için tanıdığı zamanaşımı müddetlerine riayet ederek elde edebilirler. Mamafih istihkak davâsı ile birlikte mezkûr menfaatin talebine mâni yoktur.

Lehine vasiyet yapılmış olan şahıslar da üç aylık ilân müddeti içinde meydana çıkmadıkları takdirde bu müddetten sonra istihkak davâsı açmaya haklıdırlar.¹¹

535 inci madde, vasiyetlerle ilgili tedbirleri ve bu husustaki esasları ihtiva etmektedir :

Mûrisin öldüğü gün cebinde, çantasında, bürosunda, evinde ilh. ele geçen bir vasiyetname sarih olarak iptali mücib olsa bile, ele geçiren bu vasiyetnameyi itlâf edemez, derhal sulh Mahkemesine¹² tevdi etmeye mecburdur. Çünkü vasiyetnamenin iptali mücib olup olmadığı hususu ancak mahkeme tarafından karara bağlanabilir. Bundan başka, iptal ancak alâkadarların açacakları davâ üzerine düşünülebilir. Mahkeme tarafından re'sen nazara alınmaz. Sulh mahkemesi bir vasiyetnamenin sarih olarak iptal sebebiyle malûl olduğunu görse bile, bu vasiyet ilgililerce yetkili mahkemece iptal ettirilmedikçe, iptal sebebinin mevcudiyetinden bahisle vasiyetin tenfizi talebini red etmeye yetkili değildir. Belki alâkalılar iptal davâsı açmak da istemeyeceklerdir. Bu halde vasiyet tenfiz edilmek lâzımdır. İşte bu sebeblere binaendir ki, M. 535/1 de vasiyetnamenin butlanla malûl olsa bile sulh mahkemesine tevdi edilmesi zaruretinden bahsolunmuştur. Vasiyetnamenin tevdi mükellefiyeti mûrise âit vasiyetin aslımı veya suretini elinde bulunduran, muhafaza eden herkes ve müessese için söz konusudur. Binnetice Noterler, kendisine vasiyet yaptırmış olanın veya yaptığı vasiyeti muhafaza için tevdi eylemiş bulunanların vasiyetnamelerinden sulh mahkemelerini mûrisin ölümüne vâkıf olunca haberdar etmeye mecburdurlar. Vasiyetname Banka vesair müessese kasalarında ol-

¹¹ Zira istihkak davâsını yalnız kanunî mirascılar açmaz; mansup mirascılarla lehine muayen mal vasiyeti yapılmış olanlar da açabilirler : M.K. Md : 580.

¹² Bu sulh mahkemesinin mutlaka mûrisin son ikametgâhı sulh mahkemesi olması gerekmez. Mûrisin vefat yeri sulh mahkemesi de olabilir. Bu sonuncu mahkeme kendisine tevdi edilen vasiyetnameyi muhafaza eder ve son ikametgâh mahkemesine gönderir.

sa, bu müesseselerin aynı şey'i yapmaları keza lâzımdır. Her ne kadar kanunda «kimse» denilmekte ise de, maksad şahısdır.

Vasiyetname sulh mahkemesine verildiği tarihten itibaren hâkim en çok bir ay içinde vasiyetnameyi açar; yani gerek lehine vasiyet yapılan, gerek mirasçılara ve varsa sâir musaleyhlere vasiyetname muhtevasını suret vererek bildirir. Maksad tenkisi veya iptali mûcib bir sebep olup olmadığının incelenmesi imkânını bahşetmektedir.

Vasiyetname suretinin bizzat lehine vasiyet edilen şahsa da verilmesi zarureti, vasiyeti red veya kabul niyetini tesbit maksadına matuftur.

Bazen bir vasiyetname muhtevası çeşitli musaleyhlere de bildirilmek lâzımdır: A, iki evini B ye vasiyet ettikten sonra, bu evlerden birini C ye vasiyet etse hal böyledir. C ye yapılmış olan vasiyet muhtevası B nin isteği üzerine B ye de bildirilecektir. Çünkü B,C ye yapılan vasiyette iptali mûcib bir hal olup olmadığını tetkik etmek hakkını hâizdir. Zira iptali mûcib hal varsa, iptal davasını açacak olan her şeyden evvel B dir. Filhakika, evvelki tarihli vasiyet açıkca iptal edilmeden o vasiyet konusunun tamamen veya kısmen sonraki tarihli vasiyetle başkasına intikali ancak müteber, yani iptal sebebiyle malûl olmayan vasiyetlerde mümkündür; sonraki tarihli vasiyet iptal edilince evvelki tarihlisi ihya olunur. Fakat belirttiğimiz gibi ikinci vasiyette birincinin sarih olarak hükümsüz olduğu mukayyet olmamak gerekir.¹³

Bu sebeblere binaendir ki, bir vasiyetnamenin sâir musaleyhler tarafından suretinin istenmesi halinde sulh mahkemesinin onlara da suret vermesi, yani onlar hakkında da mezkûr vasiyeti açmış olması mecburîdir.¹⁴

¹³ A, B ye bir ev vasiyet etmiş, üç gün sonra aynı evi C ye vasiyet eylemiştir. B, C ye yapılan vasiyete karşı iptal davasını açabilecektir. Şu şartla ki ikinci vasiyette B ye yapılan vasiyetin hükümsüz olduğu mukayyet olmasın ve aynı zamanda terekede B ye âit vasiyetname de mevcut bulunsun. Aksi halde C ye vasiyet yapmış olan müris B ye yaptığı vasiyeti ölümden evvel iptal veya itilaf etmiş olur ki, bu halde B nin C ye yapılan vasiyete karşı iptal davası açmak hakkı kalmaz. Bundan başka, A, B ye miras mukavelesi ile bir evini vasiyet etse, sonra aynı evi C ye tek tarafı olarak yani vasiyetle devretse, B, C ye yapılan bu vasiyetin iptali için dava açmaya yetkilidir. Zira mukavele ile vâki vasiyet konusu, tek taraflı irade ile, yani vasiyetle başkasına devredilemez.

¹⁴ Ölüme bağlı tasarrufların iptali sebeplerinden bahseden 499 uncu maddenin (İsv. M.K. Mad : 519) son fıkrasındaki hüküm, keyfiyeti teyid etmektedir. Bu hüküm bir vasiyetin sâir musaleyhler tarafından da iptal ettirilebileceğine dâirdir.

Mûris müteaddit vasiyetler yapmış ise, vasiyetnameler nerede bulunmuş veya hıfzedilmiş olursa olsun hepsi müteveffanın son ikametgâhı, yani öldüğü anda hâiz olduğu ikametgâhı sulh mahkemesinde açılır. Lâkin ölüm mahalli sulh hâkimine tevdi olunabilir. Vasiyetnamenin sulh mahkemesine tevdi başka, açılması başka şeydir. Binnetice mûris, son ikametgâhından başka bir mahalde iken ölse ve cebinde bir vasiyetname bulursa, bulan bunu ölüm yeri sulh hâkimine tevdi edebilir. Zira vasiyetnameye vaz'ülyed eden mûrisin son ikametgâhının neresi olduğunu bilemez ve bilmeye de mecbur değildir. Ölüm yeri sulh hâkimi, kendisine tevdi olunan vasiyetnameyi açmaya yetkili değildir. Son ikametgâh hâkimine göndermekle mükelleftir. Bura sulh hâkimi bütün vasiyetleri açar, bu vasiyetlerin bütün alâkalılara kendileriyle ilgili kısımlarının suretlerini verir; bu hususdaki masraflar terekeden ödenir. Bildirme, ikametgâhları belli olmayan ilgililere resmî ilân ile vâki olur.

538 inci madde, mirascılık sıfatını tevsik eden resmî vesika verileceğine dâirdir. Bu vesika vasiyet suretlerinin tebliği tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra alâkalılar tarafından talep olunur. Veraset senedi ile bu vesika arasındaki fark, muhteva bakımındandır. Kanunî veya mansup mirascılara verilen miras vesikasına veraset senedi; muayyen mal vasiyeti lehdarlarına verilenlere veraset vesikası denilebilir. Verilen vesikada aynı zamanda kanunî, mansup mirascılık ve muayyen mal vasiyeti lehdarlığı sıfatları mevcut ise, bu vesikaya yine veraset vesikası denilmek icab eder. Veraset senedi münhasıran mirascılık sıfatını gösteren vesikadır. Gerek veraset senedi, gerek mirasın açılması neticesinde terekede hakkı sâbit olan bir alâkalıya verilecek olan resmî vesika mutlak bir hak tevlit etmez. Bunun içindir ki, 538 inci maddenin son bendi bu vesikaya karşı her çeşit butlan ve miras sebebiyle istihkak davası ikamesi hakkını mahfuz tutmuştur. Vesikaya karşı istihkak davası, yani miras sebebiyle istihkak davası ikamesi mirasda bu vesikayı elinde bulunanlara karşı râcih hakkı olanlar tarafından ikame edilir; yani bu halde vesikada butlan, sahtekârlık söz konusu değildir; ancak hüküm ve netice tevlit etmemesi mevzu bahis olur : mûrisin oğlu varken, ana veya babası miras vesikası alsa, bu vesika yanlış değildir; çünkü mûrisle ana babası arasındaki usul fûrûlik ve binnetice mirascılık irtibatını aksettirir; lâkin ilk derecedeki oğul ketmedildiğinden bu çocuk veraset senedi alsa, artık ana babanın almış oldukları veraset vesikasının o mirasda hükmü kalmaz. Fakat bir kimse mûrisin hiç mirascısı de-

ğilken mûrisle arasında usul fûrûluk veya mirascılığa vesile olan sâir hısımlık ve meselâ kan hısımlığından kardeşlik bulunduğunu iddia ederek veraset senedi alabilmiş olsa, bu veraset senedi iptal ettirilebilir. Ve bunun iptali için miras sebebiyle istihkak davâsı açmaya bile lüzum yoktur. Bir misalle tavih kâfidir : Bir kimse hiç bir mirascı bırakmaksızın öleceğini bildiği için bütün terekesini muayyen mal vasiyeti şeklinde ölüme bağı tasarruf konusu yapsa ve meselâ B ye intikal ettirse; öldüğü zaman hiç mirascısı olmayan bir kimse sahte vesikalar tertip etmek veya ettirmek suretiyle veraset senedi alsa, B bu veraset senedinin iptali talebinde bulunabilir. Aksi takdirde bütün terekeyi musaleyh olarak iktisab edemezdi. Verilen bu misalde hiç bir mirascı, Devlet de dahil, sahte vârise karşı miras sebebiyle istihkak davâsı ikame etmeye mezun değildir. Zira misalde belirtildiği üzere mûris kanunî ve mansup hiç bir mirascı bırakmış değildir. Böyle kimselerin en son kanunî mirascısı devlet ise de, Devletin mahfuz hissesi olmadığından¹⁵ mûris bütün terekesini muayyen mal vasiyetine konu yapabilir ve Devlet bu vasiyete karşı miras sebebiyle istihkak davâsı da açamaz.¹⁶

Bu izahatla 538 inci maddedeki veraset vesikasına karşı miras sebebiyle istihkak davâsı ile iptal davâsı açma yetkisinin mahfuziyeti kaydına ayrı ayrı misaller vermiş bulunuyoruz.

Mirası İktisab. (Md : 539-559)

Madde. 539 : İktisabın şumulü.

Miras açıldığı zaman mirascılar mûrisin bıraktığı menkul, g. menkul, nakit, ve her türlü mamelekî haklariyle ve meselâ alacakla-

¹⁵ İsviçre ve Türk miras sistemlerinde kanunî mirascılar, mahfuz hissesi olan ve olmayan diye iki gruba ayrılmaktadır. Mahfuz hisseli mirascılar Türk M. Kanununun 453 üncü maddesinde tâdadî şekilde gösterilmiştir : fûrû; ana baba; kardeş; hayatta kalan eş. İsviçre M. Kanununda da mahfuz hisseli mirascılar bunlardan ibarettir : İsv. M. K. Md : 471. Bu mirascılar haricindeki kanunî mirascıların mahfuz hissesi olmadığından, mûris dilerse hepsini hattâ hiç bir sebep yok iken (iskat sebebi gibi) sırf keyfî olarak bunları mirasından uzaklaştırabilir. Eski miras sistemimizde her kanunî mirascının muayyen sehim, yani mahfuz hissesi mevcut olduğundan bu tehlike söz konusu değildir. Bu hususda teferruat için Şakir Berki, «Eski ve yeni hukukumuzda Miras Sistemleri arasındaki farklar» Ank. Hukuk Fak. Dergisi, Cilt. 29, Sayı : s. 133-158.

¹⁶ Ancak iptal davâsı açmak hakkı mahfuzdur. Ve verilen misalde, yalnız Devlet (Hazine) iptal davâsı açabilir. Zira başka mirascı olmadığı kaydedildi.

riyle borçlarının hepsine halef olur. Yani mirası iktisab küllî halefiyete mahal verir.

Madde, mirascıların mürisin bütün borçlarından şahsen ve hudutsuz olarak mes'uliyeti esasını belirtmektedir. Bu şu demektir ki mirascı mirasdan bilfarz 1000 lira alsa, terekenin borcu 100 bin lira olsa bu borcu ödemekle mükellef olur. Yani 99000 lirayı kendi cebinden, mamelekenden ödemek zorundadır. İmparatorluk hukukunda ise, mirascı ancak terekeden eline geçmiş olan miktar nisbetinde borçlardan mes'ul idi; yani mes'uliyet mahdut idi; binnetice bu mahdut mes'uliyet mirascının şahsi mamelekine sarkmayan bir mes'uliyet idi. İsviçre ve Türk Medenî kanunları eski hukukumuzdaki bu mahdut mes'uliyeti yalnız Devletin mes'uliyetinde kabul etmişlerdir.¹⁷ Diğer mirascıların mes'uliyeti bahsinde benimsememişlerdir. Halbuki benimsemeleri gerekirdi. Benimsenmesi hukukî ve mantıkî bakımdan da doğru olurdu. Hukukî bakımdan doğru olurdu, zira şahsiyetin himayesi yalnız hükmi şahıslara ve bunların başında gelen Devlete âit bir esas olmayıp, hakikî şahıslar lehine de tatbik edilen ve hattâ her şeyden evvel hakikî şahısları siyanet dolayısıyla ihdas olunmuş bir esastır.

Mamafih her iki kanun hudutsuz mes'uliyetin fertler aleyhine olduğunu nazara alarak mirasın reddi namıyla bir müesseseyi kabul etmek zorunda, kalmış ve bu suretle mirascılara kendi koydukları hudutsuz mes'uliyetden kurtulma yolunu da göstermek mecburiyetini hissetmiştir ki, bu tezat kanun yapma san'atı ile bizce hiç bağdaşıcı değildir. Hattâ aynı kanunlar, hudutsuz mes'uliyetin hak ve nasafetle en ufak ilgisi bulunmadığını müdrük olarak borca batık tereke için «Hükmi red» müessesesini de kabul etmek suretiyle âdetâ mirascıların iradesine âit olan terekeyi kabul veya redde onların kanunî temsilciliğini üstlenerek siyanetleri cihetini de ihmal eylememiştir. Bu suretle her iki kanun vâzı âdetâ ihdas etmiş oldukları hudutsuz mes'uliyet esasını ortadan kaldırmışlardır ki, bu mütezat hükümler yerine eski miras sistemimizdeki mahdut mes'uliyet kaidesi benimsenmiş olsa idi, ne bu gibi tezatlı hükümler sevkine lüzum kalır ne de, binnetice, kanun yapma san'atına muhalif olan fuzulî teşriî faaliyete mahal verilmiş bulunurdu. Keyfiyet hukukcular tarafından bitaraflıkla düşünülürse, yaptığımız bu kayıtlar karşısında yadırgamak şöyle dursun, tasvib vâki olacağına inanmamak elden gelmez.¹⁸

¹⁷ İsv. M.K. Md : 592; Türk. M.K. Md : 571.

¹⁸ Mirascının mürisin borçlarının tamamını ödemesi arzusuna kalmış bir şeydir. Esasen islâm miras sisteminde de buna engel yoktur. Bu takdirde te-

İsviçre ve Türk Medenî kanunları mansup mirascılık da kabul etmişlerdir.¹⁹ Bu itibarla 539 uncu maddenin 2 nci fıkrasında mansup mirascıların mirası iktisablarına da yer verilmiştir.

Mansup mirascıların hakkı mirasın açıldığı anda doğar, ve kanunî mirascılar zilyedlik esaslarına göre mansup mirascılara âit olan malları bunlara tevdi ederler. Binnetice, kanunî mirascılar mansup mirascılara âit mallar için yapmış oldukları zarurî masrafları bunlardan isteyebilirler; faydalı ve lüks masraflar hususunda zilyedlikle ilgili hükümler tatbik edilir. Mirasın açıldığı an, yani mürisin vefatı tarihinde tereke ne halde ise ancak o hal ile kabul, gerek kanunî, gerek mansup mirascılar hakkında tatbik edilecek olan müşterek bir hükümdür.

540 ıncı madde, intifa hakkı sahiplerine dâir olan bir hükümü ihtiva etmektedir. Hayatda kalan eş, fûrû ile içtima ettiği zaman dilerse intifa verasetini rakabe verasetine tercih eder; ikinci ve sonraki derecedeki mirascılarla içtima ettiği zaman hem rakabe hem intifa verasetine sahiptir.²⁰ Bundan başka büyük ana ve babaların ana ve babaları da münhasıran intifa mirascısı olarak kabul edilmişlerdir.²¹

Madde bu intifa hakkı sahiplerinin intifa mirascılıklarının tereke alacaklılarının haklarını istifaya engel teşkil edemeyeceğini kayd ediyor. Yani, terekede mürisin alacaklılarını tatmin edecek nakit bulunmadığı takdirde üzerinde intifa hakkı bulunan malların satılabileceğine işaret eylemektedir. İntifa hakkına sahip mirascılar, mirascılık sıfatlarını ileri sürerek bu malların satılmasına mâni olamazlar. Bu mirascılar satışdan bakiye üzerinde intifa haklarını kullanmaya devam ederler. Satış bedelinden bir şey kalmazsa, intifa verasetinden faydalanmaları da mümkün olmaz. Bu hususta şu izahatın yapılması lâzımdır :

Bir kimse ölse, iki ev ve 50 bin lira da borç bıraksa, mirascı meselâ yalnız büyük ana babanın ana ve babaları olsa, evlerin

rekeden eline hiç bir şey geçmemiş olan mirascı bile mürisi namı hesabına ve ona hürmeten teberrû yapıyor demektir, ki bu gün de böyle bir teberrûa hiç kimsenin diyeceği olmaz.

¹⁹ Eski hukukumuzda bu çeşit mirascılık yoktu; yalnız kanunî mirascılık vardı. Mamafih, aynı hukuk muayyen mal vasiyetini red etmiş değildi. Bu hususda : Şakir Berki «Eski ve yeni hukukumuzda miras sistemleri arasındaki farklar» (Ankara. H. Fak. Dergisi, Cilt. 29, Sayı : 3-4; s. 151).

²⁰ İsv. M.K. Md : 462; Türk M.K. Md : 444.

²¹ İsv. M.K. Md : 460; Türk. M.K. Md : 442/2.

biri 60 bin diğeri 40 bin lira kıymetinde olsa; 50 bin liralık alacak rakabe mirascısı olan hayatta kalan eş veya bu da yoksa Hazine ile intifa hakkı sahibi mirascılar tarafından ödenmediği takdirde²² 60 liralık ev satılarak²³ alacak istifa olunur. Bakiye 10000 lirada intifa hakkı devam eder. Keza 40 bin liralık evde de berdevamdır.

İntifa hakkı sahibi mirascılar alacaklıyı tatmin edip satışa mâni olabilirlermi? Türk Temyiz Mahkemesinin içtihadına göre intifa hakkı sahibi mirascılar hakikî manasiyle mirascı olmayıp terekeden intifa hakkına sahip kimselerden ibarettir. İltihak etmediğimiz bu içtihad kabul edilecek olursa, intifa hakkı sahibi mirascıların tereke borçlarını ödeyerek satışa mâni olmaları imkân haricinde kalır. Lâkin alacaklılar kabul edince intifa hakkı sahibinin yaptığı ödemenin hükümsüzlüğü iddia edilemez. Asıl mesele, ödemeyi yapan intifa mirascısının rakabe mirascısına rücû edip edemeyeceğidir. Bizce kendi hissesine düşen miktar mahsup edildikten sonra rücûa imkân olur. Fakat temyiz içtihadına iltihak edilirse, böyle bir fikir kabul olunmaz. Fakat kayd etmiş olduğumuz gibi intifa hakkı sahibi mirascı da aynen rakabe mirascısı gibi mirascılık sıfatını hâizdir. Çünkü kanun bunları da mirascılar arasında saymıştır. Yani bunlara intifa hakkı tanırken terekeden tereberrû, intifa hakkı bağışlaması yapmış değildir. Binnetice intifa hakkı sahibi mirascılar da aynen diğerleri gibi tereke borçlarından mes'uldürler, ve bunların mirascılık sıfatları da mirasdan feragat, mirasdan mahrumiyet ve mirası red gibi yollarla ortadan kalkabilir. İzahata devam zarurîdir; Temyiz mahkemesinin içtihadı kabul edilecek olursa, bilhassa hayatta klan eşin fûrû ile içtima halinde borçtan mes'uliyetden kurtulmak için suiistimallere mahal verilmiş olur. Filhakika, fûrû ile içtima eden hayatta kalan eş, tere-

²² İntifa hakkı sahibi mirascılar da aynen rakabe mirascıları gibi borçlardan mes'uliyet esasına tâbidirler. İlerde tafsil edilecektir. Binnetice vaktiyle verilmiş olup değişip değişmediği meçhulümüz olan ve intifa hakkı sahibi mirascıları tereke borçlarından mes'ul kılmayan Temyiz kararına iltihak imkânsızdır. Gerekçe ilerde verilecektir.

²³ Her ne kadar Devlete âit mal haczedilemez ve satılamaz ise de bu makul esas, Devletin borçlarına sâdik olduğunun mefruz bulunmasına mebnidir. Devlet borcunu ödemediği takdirde adâletin tecellisi için yapılacak şey bu kaideyi istisnaya tâbi tutmak, yani mezkûr esasa rağmen Devlete âit olan ve fakat amme hizmetine muhassas olmayan menkul veya gayrimenkulü sattırmak bir zaruret olur. Aksi halde Devlete itimat hissi yok olur. Binaenaleyh, rakabe veraseti Devletde bulunduğu takdirde alacaklıların tatmini başka türlü imkânsız olunca, satış zarurîdir.

ke borçlarından kurtulmak için intifa verasetini kabul, rakabe mirascılığını red etmekte zahmet çekmez. Bu bahisde daha bazı kayıtlarda bulunulabilir. Hattâ konu bizce müstakil etüd teşkil edecek kadar enteresandır.

541 inci madde, lehine muayyen mal vasiyeti yapılan şahsın iktisabından bahsediyor :

Muayyen mal vasiyeti lehdarı vasiyet konusunu vasiyeti tenfiz memuru varsa ondan, yoksa kanunî veya mansup mirascılardan talep eder. Vasiyet edilen şey verilmediği takdirde, mirasın kabulünden veya red müddetinin bitiminden itibaren 10 yıl içinde teslim davası açılır. Vasiyet edilen şey miras açıldıktan sonra zâyi edilmiş ise bedeli²⁴ istenir.

Vasiyet bir malın intikalini konu edinmeyip, bir şey'in yapılması ile ilgili ise, bu şey'in yapılmaması halinde musaleyh mad-dî tazminat davası açabilir. Vasiyet konusu, müteveffanın ölüm sigortasından ibaret ise, davâ sigortacıya karşı açılır.

543 üncü madde, müteveffanın alacaklılarının hakkının musaleyhin hakkına tekaddüm ettiğini kayd ediyor : tereke bin lira olsa ve bin lira da borç bulunsa, musaleyhin terekeden 250 lira menfaati mevcut bulunsa, musaleyh hiç bir şey alamaz. Çünkü evveâ terekeden mürisin alacaklıları tatmin edilir.

543/2 de, mirası kayıtsız şartsız yani defter tutmaya da lüzum olmaksızın kabul eden mirascının şahsî alacaklılarının, mürisin alacaklıları gibi hukuka sahip olduğu mukayyedir. Yani şahsî alacaklılar da terekeden de tâkibatda bulunabilirler; mürisin alacaklıları buna itiraz edemezler. Çünkü tereke bu alacaklıları tatmine yetişmediği takdirde, bu mirascılar, mirası kayıtsız şartsız kabul etmiş olan mirascının şahsî mamelekine de müracaat etmek hakkına sahiptirler. (25 Mürisin alacaklılarının mirascının şahsî mamelekini de tâkip edebilmeleri, İsviçre ve Türk miras sistemlerinde mirascının mes'uliyetinin hudutsuz olmasından, yani terekenin aktifi ile, daha doğrusu terekeden ele geçen meblâğ ile mahdut bulunmayışındandır.²⁵

²⁴ Bedel mirasın açıldığı günki kıymet üzerinden hesaplanır. Zira vasiyet konusu olan şey'e âit hak bu anda doğar.

²⁵ Yani bu suretle mirascıların şahsî mamelekleri azalmak tehlikesine maruzdur ve binnetice mirascıların şahsî alacaklılarının haklarına tecavüz edilmektedir. O halde bu mirascıların da terekeden hak iddia etmelerini kabul gerekmektedir ki, kanun bu zarurete işaret ediyor.

²⁶ Eski miras sistemimizde ise mes'uliyet ancak terekeden ele geçenle mah-

544 üncü madde, mirascıların vasiyet konusunun tesliminden sonra ödemek zorunda kaldıkları tereke borçları sebebiyle vasiyetleri mütenasiben tenkis ettirebileceklerine işaret ediyor. Ancak bu borçların mevcudiyetini vasiyet konularının musaleyhlere verilmesi anında bilinmemiş olması şarttır.

İstirdat davâsı sırasında musalyeh elinde vasiyet edilen şey veya hâsılatı mevcut değilse, madde hükmü tatbik edilemez. Yani borç ödeyen mirascılar, musaleyhlerin şahsî mamelekine müraaat ederek bu ödeme sebebiyle vasiyetden tenkisi gereken miktarı isteyemezler. Zira muayyen mal vasiyetinden faydalananlar mirascılık sıfatını hâiz değildirler.

Musaleyh, vasiyet konusunu veya hâsılatını istirdatdan kurtulmak için elinden çıkarmış ise, suiniyetli olacağından, tenkis şahsî mamelekenden icra olunur. Her ne kadar izah edilmekte olan madde, hükmünde hüsnüniyet ve suiniyet tefriki (ayrımı), mevcut değil ise de, genel hükümler veçhile hareket etmek gerekir; bahusus ki söz konusu madde suiniyetle elden çıkarmayı tasvip edici sa rahat ve delâlet ihtiva etmeyip, mutlak sükût ihtiyar etmekle genel hükümlerin tatbikini teyide müsait şekilde kaleme alınmıştır.

Madde : 545-558 - (Mirasın reddi) :

Daha evvel kayd ettiğimiz gibi, red hukuken müteber bir müessesedir.²⁷ Mirasdan feragat gibi mantık ve hukuk ilmi ile bağdaşmayıcı değildir. Zira red, miras açıldıktan, binnetice mirascı için miras hakkı doğduktan sonra söz konusu olmaktadır. Herkes mamelekî haklardan²⁸ vaz geçmeye, feragat etmeye yetkilidir.

dut idi. Bu hususda bakınız : Ş. Berki «Eski ve yeni hukukumuzda miras sistemi arasındaki farklar» Ank. H. Fak. Dergisi, Cilt : XXIX, Sayı : 3-4, s. 133-159.

²⁷ Mirasdan feragat ise, henüz miras açılıp miras hakkı doğmamış olduğundan ve mirasdan feragat eden mi, yoksa mirasından feragat edilen kimenin mi mirascı sıfatıyla taksime iştirâk edeceği de meşkûk bulunduğundan, bizce mevcudiyeti mantıken ve hukuken savunulabilen bir müessese değildir. Bu hususda : Şakir Berki, a.g. Makale (Ank. H. Fak. Dergisi, Cilt: 29, Sayı : 3-4; s. 147.)

²⁸ Mamelekî haklardan feragat edilebilir. Hattâ şahsiyetin himayesi sebebiyle ihdas edilmiş olan nafaka davâsı ikame edildikten ve fakat hükümden evvel bu davâdan da vaz geçmek mümkündür. Manevî tazminat davâları şahısla ilgili olmasına rağmen, açılan manevî tazminat davâsından da feragate mahal vardır. Ancak mücerret davâ açmak hakkından feragat, davâ ikamesi hakkı, intizamı ammeden olduğundan, câiz değildir.

İsviçre ve Türk miras sistemlerinin mirasın reddi namıyla bir müesseseye yer vermiş olmaları, bu sistemlerde mirasçılarının tereke borçlarından namahdut şekilde mes'ul olmalarının neticesidir. Hattâ denilebilir ki, her iki kanun mirasçılarını mahdut olmayan bu mes'uliyetden kurtarmak için red müessesesini «Hükmî red» namıyla ikinci bir çeşitle takviye etmiştir. Bu red çeşidinde mirasçının iradesi değil, kanun vâzının iradesi ile miras red edilmektedir. Yani kanun bu red çeşidi ile mirasçıya mirası kabul imkânı bile vermemektedir.

Eski miras sitemimizde borçlardan mes'uliyet terekeden ele geçen aktifle mahdut olduğundan, sâbık miras hukukumuzda «Mirasın reddi» müessesesinin kabulüne lüzum hissedilmemiştir.

Buna mukabil, kayd edildiği üzere İsviçre ve Türk Medenî kanunları iki çeşit red kabul etmişlerdir : Hakikî red, Hükmî red.

Bunların taallük ettikleri maddelerdeki hükümlerin izahına geçiyoruz :

Mad. 545 - (Hakikî red : iradî red) :

Kanunî veya mansup mirasçılar, terekenin aktifi fazla olsa bile, yani tereke borca batık ve hattâ hiç borçlu olmayan bir tereke olsa bile mirası red etmeye, daha doğru bir ifade ile mûrisin ölümü ile sâbit olmuş olan miras paylarından vaz geçmeye yine mezdurlar. İslâm hukukunda ve binnetice eski miras sisteminde de doğan hakdan feragat câiz olduğundan, bir mirasçının hissesini almayıp sâir mirasçılara terk etmesi red edilmiş değildi. Zira böyle bir halde bir mirasçının diğerleri namına teberrûda bulunması mevzuubahistir ki, câizdir. Mamafih reddin sâiki yalnız bu olmayabilir. Sâik ne olursa olsun netice kayd edildiği gibidir.

Hakikî redde, red eden mirasçı red iradesini beyana mecburdur. Hükmî redde ise, böyle bir beyan gerekmez; miras kanun hükmü icabından olarak merduttur ve yalnız bir mirasçı için değil bütün mirasçılar için reddedilmiş sayılır. İlerde teferruat görülecektir.

546 ıncı madde, reddin üç ay içinde beyan edileceğini kayd ediyor. Bu müddet, kanunî mirasçılar için kaideten mûrisin ölümünün öğrenildiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Fakat kanunî mirasçı, mûrisin ölümünü ölüm tarihinden sonra öğrenmiş olduğunu ispat ederse, o tarih müddet için başlama tarihi olur. Bu hal daha ziyade mûrisle birlikde yaşamayan ve mûrisin ikametgâhın-

dan başka bir yerde bulunan mirascılar için mevzuubahis olur. Mafih bu halde dahi mirascı mürisin ölümünü ölüm günü öğrenmek imkânı bulmuş olabilir. Telefon veya telgrafla haber alma halinde keyfiyet böyledir.

Üç aylık red müddeti, mansup mirascılar için mirascı nasbını tazammun eden vasiyet veya miras mukavelesinin kendisine resmen tebliğ edildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.²⁹

547 inci madde, ihtiyatî tedbir olarak defter tutulması halinde gerek kanunî gerek mansup mirascılar için red müddetinin terekenin deftere geçirilmesinin son bulduğunun sulh mahkemesince kendilerine bildirildiği tarihten itibaren ceryan edeceğini beyan ediyor.

548 inci madde, red hakkının intikaline dâirdir : Mirası red etmeden vefat eden mirascının red hakkı «kendi mirascısına» intikal eder. Yani halefiyet suretiyle fûrua intikal mevzuubahis değildir. Zira halefiyet suretiyle mirascılık ve buna müteferri hukuk henüz miras açılmadan vefat eden mirascı hakkında söz konusudur. Halbuki red, miras hakkı doğduktan sonra söz konusu olduğundan, red hakkını kullanmadan evvel ve fakat red müddeti bitmeden vefat eden mirascının mirascısı kim olursa olsun, red hakkı ona geçer. Ölenin mirascıları arasında fûrû bulunmasa ve meselâ mirascı yalnız hayatta kalan eşden ibaret olsa, red hakkını bu kullanır.

Şurada tekrar kayd edelim ki, intifa hakkı mirascıları da hakiki manâsiyle mirascı olduklarından mirası red suretiyle mirascılık sıfatını üzerlerinden atmak yetkisine sahiptirler. Aksi halde terake borçlarından diğer mirascılar gibi mes'ul olurlar. Bu hususda daha evvel deliller zikredilmiş olduğundan burada bunları tekrara lüzum yoktur.

Redden evvel vefat eden mirascının mirascısının red müddeti, redde hakkı olup da ölen için tanınmış olan üç aylık müddetin bakiyesinden ibarettir. Ancak mirascının mirascısı her zaman bu bakiye müddet içinde mirası red imkânı bulamaz. Meselâ vefat eden mirascı red hakkını kullanmamış, üç aylık müddetin bitimine bilfarz bir gün kala ölmüştür. Bunun mirascısı da vefatı ancak

²⁹ Müddet sukutu hak müddeti olduğundan, tâtili veya kesilmesi söz konusu olamaz. Ancak ileride görüleceği gibi, mücbir sebeplerle geçmiş ise, münasib bir müddet uzatmak veya yeni bir müddet vermek mümkün olur.

ertesi gün veya iki gün sonra öğrenmiştir. Bu halde bakiye müddet içinde red imkânından mahrum olur. Bu neticenin hâsıl olması için İsviçre ve Türk kanunları³⁰ şu hükme yer vermiştir : «... şu kadar ki, kendi mürisinin mirasına karşı hâiz olduğu red müddeti münkazî olmadan hitam bulmaz». Bu hükmün manâsını şu misalle açıklamak mümkündür : A, vefat edip, oğlu B yi mirasçı olarak bırakmış; B, A, kendi mürisinin ölümünden itibaren 2,5 ay geçtiği halde mirası red etmeyip ölmüştür. A nın mirasını red için üç aylık müddeti vardır. İşte bu müddet son bulmadan evvel B, A nın red etmemiş olduğu mirası da redde haklı olur.

Red edilen miras, evvelce hakkı olmayan bir mirasçıya intikal ederse, bu mirasçı için red müddeti mirasın kendisinden evvelki mirascının mirası red edmiş olduğunu öğrendiği günden itibaren başlar. Bu öğrenme resmen öğrenmedir. Yani, ilk reddin mahkeme marifetiyle bildirilmesi ve sonraki mirasçıya mirası kabul edip etmek istemediğinin resmen sorulması suretiyle vâki olur.

549 uncu madde reddin şeklini beyan ediyor :

1) Miras sulh mahkemesi önünde şifahen veya mahkemeye verilecek olan dilekçe ile, yani tahrirî şekilde olur.³¹

2) Red kayıtsız şartsız, kesin, tam ve nihaî olacaktır. Binaenaleyh, red, «diğer mirascılar da red ederse ben de red ediyorum», «mirasın bir kısmını kabul bir kısmını kabul etmiyorum», ilh gibi ibarelerle mukayyet olarak yapılamaz. «Red müddeti bitinceye kadar red edeceğim» tarzındaki ifade ve beyan da red yerine geçemez. Çünkü red iradesinde kat'iyet lâzımdır. Binnetice sulh mahkemesine bu suretle verilmiş olan bir dilekçeye bilâhare tereke borcundan kurtulmak için istinat edilemez.

3) Sulh mahkemesi şartlarına uygun olarak yapılmış olan reddi tescil eder. Fakat tescil edilmeyip yalnız red beyanının zab-

³⁰ İsv. M.K. Md : 569; Türk M.K. Md : 548.

³¹ Red, asâleten veya vekâleten mümkündür. Vesâyet ve velâyet altında bulunanların mirası reddi 406 ncı maddenin 1 nci fıkrasındaki usule göre Asliye Mahkemesinin müsadesi alınmak şartıyla, gerek kanunî mümessil, gerek tâyin edeceği vekil vâsıtasıyla vâki olur. Velâyet altındaki küçüklerin veya mahcurların (kazâi rüşdle reşit olan çocuk 18 i ikmal etmeden hacredilse, asıl olan velâyete tâbi olmasıdır : M.K. Md : 262), mirası reddi de aynı şartla mümkündür. Filhakika M. Kanununun 269 uncu maddesi, velâyete dâir temsil hususunda hüküm bulunmayan hallerde vesâyete dâir hükümlerin tatbik edileceğini âmirdir.

ta geçirilmiş olması reddin şekli bakımından muteberliği için kâfidir.

4) Redden caymak imkânsızdır. Bu, reddin kat'iyetinin neticesidir. Red müddeti bitmemiş olsa bile redden caymaya imkân yoktur.

550 inci madde, Red hakkından mahrumiyetle ilgilidir.

1) Müddeti içinde red etmeyen mirascı mirası bir daha red edemez; ve mirası kayıtsız şartsız iktisab etmiş olur.

2) Red müddeti bitmeden tereke mallarında tasarrufda bulunan mirascı da mirası kabul etmiş, red hakkından mahrum olmuş olur.

3) Terekeden bir malı zimmetine geçirmiş olan mirascı keza red hakkını kullanamaz.

4) Tereke mallarını ketmetmek, yani sulh hâkimine bildirmemek, kendi mülkiyet veya zilyedliğinde kalması için saklamak da red hakkının ortadan kalkması sebebidir.

Zimmete geçirme ve ketm (gizleme) red hakkı kullanıldıktan sonra vâki olmuşsa, red sakıt olmaz. Zira zimmete geçirme, ketm ve diğer sebeplerin red hakkı kullanılmadan evvel vukuu lâzımdır. Diğer cihetden red iradesinin beyanı ile tekemmül etmiş olan red kat'îdir; binnetice ne rücuâ mütehammildir, ne kendiliğinden hükümsüz hale gelebilir.

Red hakkından mahrumiyet sebepleri, ancak bu hakkın kullanılmasına engel olan sebeplerdir. Bu itibarla müddeti içinde kullanılmış olan red, bilâhara vâki olan red hakkının ortadan kalkmasına vesile olan sebeplerle sakıt olmaz. 550 inci maddenin son ibaresi de keyfiyeti teyide kâfidir : «..mirası red etmek hakkından mahrumdur.». Madde, kullanılmış hakkın hükümsüzlüğüne zımnen dahi işaret etmiş değildir. Kullanılacak olan red hakkından mahrumiyete münhasırdır.

551 inci madde, red eden mirascının hissesinin kime intikal edeceğini hükme bağlıyor :

1) Kanunî mirascının hissesi, red eden bu kanunî mirascı mürisin ölümünde hayatda değilmiş gibi mürisin diğer mirascılarına intikal eder : iki kardeşden biri mirası red etse, red edenin payı red etmeyen kardeşe geçer. Keza bir eş ve iki evlâd kalsa, evlâtlardan biri mirası red eylese, payı, kısmen eşe, kısmen 444 üncü

maddedeki içtîma kaidelerince kardeşe ait olur. Eş mürisin ana babası ile birlikde mirascı olsa, hüküm keza böyledir.

Mirascı yalnız bir fûrûdan ibaret iken, bu, mirası red etse, hissesi ikinci derece mirascılara intikal eyler. Fakat, mahfuz hisse nisbeti intikal etmez.

2) Mansup mirascı mirası red ettiği takdirde, mirascı nasbını tazammun eden tasarrufda başka türlü hüküm yoksa, hisse müteveffanın en yakın kanunî mirascısına intikal eyler : Bir şahıs ölüp, oğlunu kanunî, ve tasarruf nisabında mansup mirascı yaptığı bir kimseyi mansup mirascı olarak bıraksa, mansup mirascı mirası red etse, hisse oğula intikal eder. Zira oğul misalde en yakın mirascıdır.³² Fakat mirascı nasbını tazammun eden ölüme bağlı tasarrufda bu hissenin intikal edeceği hakikî veya hükmi şahıs (1) gösterilmiş ise o suretle hükmedilir.

552 inci madde en yakın bütün mirascıların mirası reddetmiş olmaları halinde keyfiyetin sulh mahkemesi tarafından hayatda kalan eşe tebliğ olunacağını kayd etmektedir.³³ Hayatda kalan eş tebellûğ tarihinden itibaren bir ay içinde mirası kabul edebilir. Bu müddet içinde kabul beyanı vâki olmaz ise, miras onun tarafından da red edilmiş olur.

Fûrûun cümlesi tarafından red vâki olduğu halde dahi, keyfiyet, 553 üncü madde mücibince aynıdır.

554 üncü madde, sonraki derece mirascılarının evvelki mirascıların hepsinin ve hayatda kalan eşin (eş yoksa yalnız evvelki derece mirascılarının) reddi halinde, mirası kabul veya red için kendilerine davet yapılmasını istemeye hakları bulunduğu dâirdir. Bu halde evvel derece mirascılarının ve varsa hayatda kalan eşin mirası red etmiş oldukları o mirascılara resmen tebliğ edilir. Tebliğden itibaren bir ay içinde bu mirascılardan da mirası hiç birinin kabul etmemesi halinde mirasın onlar tarafından da red edilmiş olduğu neticesi çıkar.

555 inci madde, red müddetinin uzatılması ile ilgilidir. Kayd ettiğimiz gibi, gerek üç aylık red müddeti, gerek sâir mirascılar

³² İkamede namzet yalnız hakikî şahıs olmaz; hükmi şahıs da olabilir. Zira, Devlet müstesna hükmi şahıslar kanunî mirascı olamayacakları halde, Devlet de dahil olmak üzere hükmi şahısların hepsi mansup mirascı olabilirler.

³³ Verasetde hayatda kalan eş söz konusu değilse, yani ölen bekâr veya dul ise, biraz sonra görülecek olan 554 üncü maddeye göre hükmlenir.

için tebliğden itibaren ceryan edecek olan bir aylık mirası kabul müddeti, sukutu hak müddetidir. Binaenaleyh tâtili ve kesilmesi söz konusu olamaz. Ancak, muhik ve mücbir sebebler halinde bu müddetlerin uzatılmaları mümkündür. Veya muhik ve mücbir sebeblerle son bulmuş olmaları halinde yeniden münasib bir müddet tâyini imkân dahilindedir. İşte bunun içindir ki, 555 inci madde bu yetkiyi sulh hâkimine vermektedir. Sulh hâkimi mücbir ve muhik sebeble geçirilmiş olan red müddeti yerine yeni bir müddet tâyin edebilir. Bu yeni müddetin mutlaka geçirilmiş olan müddet kadar olmasına lüzum yoktur. Red hakkının kullanılmasını temin edilecek bir müddet kâfidir.

Red, yalnız mirascılara tanınmış bir hak değildir. Muayyen mal vasiyetinden faydalananlar da vasiyet edilen şey'i red etmek hakkını hâizdirler. Vasiyet konusu şey olsun, şeyden başka bir mevzuu ihtiva etsin hüküm böyledir.

Bu itibarla 556 ncı madde bu konuyla ilgili hükümleri ihtiva etmektedir : Vasiyet olunan şey red edildiği zaman vasiyetden aksi anlaşılmadıkça vasiyet edilen şey, vasiyeti ifa ile mükellef olan kimsenin olur.

Bu hüküm üzerinde durmak lâzımdır : Vasiyet edilen şey'i musaleyh kabul etmedikçe o şey' terekeye dahildir. Binnetice mirascılara âit olmak lâzımdır. Binaenaleyh vasiyeti tenfiz edecek olana geçmesi için vasiyetde sarahat veya delâlet bulunması gerekir. Halbuki İsviçre ve Türk Medenî kanunları aksini kabul etmişlerdir. Bu kanun vâzıları mûris yerine geçerek red edilen vasiyeti kendiliklerinden başkasına devretmektedirler. Bir misalle bu aksi hareketin hak ve nasafeti rencide eden neticesini belirtmek gerekir : Mûrisin mahfuz hisseli hiç bir mirascısı yoktur; yalnız ana tarafından nine ve dedesi mevcuttur. Mûris bilfarz terekenin onda dokuzuna baliğ olan bir meblâğı vasiyet etmiştir. Tereke 10000 liradır. Üçüncü bir şahıs da vasiyeti tenfiz memuru tâyin edilmiştir. Musaleyh vasiyeti red etmiştir. Şu hale göre kanunlar mucibince 9000 lira vasiyeti tenfiz edene 500 yüzer lira da nine ve dedeye verilecektir. Halbuki mûrisin bu hususda zımnî bir iradesi bile yoktur. Mûrisin maksadı emvalin, yani vasiyet konusunun buna intikali olsa idi ikame müessesesinden faydalararak bu gayeyi temin ederdi. Hülâsa, red edilen vasiyet konusunu vasiyeti tenfizle mükellef olana devretmek haksızlıktır ve miras,ve ölüme bağlı tasarruf sistemine ve nehcine de aykırıdır. Bir misal daha vererek bahsi kapatalım. Devletden başka hiç mirascısı olmayan bir kimse,

muayyen mal vasiyetleri yapmış ve bunların tutarı bütün tereke kıymetine muadil bulunmuştur. Musaleyhlerden hepsi vasiyeti red etmişlerdir. Vasiyeti tenfiz memuru bu vasiyet konularının hepsine sahip olacak, Devlete hiç bir şey intikal etmiyecektir. Halbuki mûris vasiyetin reddi ihtimaline karşı ikame suretiyle başkasını tâyin etmemiş olduğundan, red edilen vasiyet konuları terekede kalacak Devlete âit olacaktı. Medeni kanunun değiştirilmesi düşünüldüğü zaman bu hususun da nazara alınmasında isabet olacağı kanaatindeyiz.

Ölüme bağlı tasarruflardan her şeyden evvel mûrisin iradesine itibar edileceğine dair olan kaide de kanun vâzılarının terekede kalması gerekli meblağı kendi başlarına tasarruf konusu yapmalarına mânidir. Her şeyden evvel müteveffanın iradesine itibar esasını İsviçre ve Türk kanunları bizzat kabul etmiş olduklarına göre red edilen vasiyet konusunu vasiyeti tenfize memur şahsa intikal ettirmeleri kabul etmiş oldukları veraset sistemine de aykırıdır.

557 inci madde, red eden mirascının alacaklılarının himayesine dâirdir:

Mevcudu borçlarını ödemeye yetmeyen mirascı sırf alacaklılarını zarara sokmak kasdiyle mirası red ederse, alacaklıları, ve red eden müflis ise, İflas masası, mirasın reddine karşı üç ay içinde redde itiraz edebilirler.³⁴ Bu müddetin başlangıcı kanunda yazılı değildir. Alacaklıların redde ittıla tarihlerinin mebde olması gerekir. Zira ittıla olmaksızın itiraz ve davâ hakkı kullanmak imkân hericindedir. Binaenaleyh, üç aylık itiraz müddetine reddin tekemmülü tarihini mebde yapmaya imkân yoktur.

Teminat verilmediği takdirde, üç ay içinde red eden mirascının alacaklıları reddin hükümsüzlüğüne dâir davâ açarlar Hükümsüzlük kararı verilirse, miras resmen tasfiye olunur. Tasfiye sonunda red eden mirascıya bir şey isabet ederse, bundan her şeyden evvel reddin iptali davasını açan alacaklılar tatmin edilir. Sâniyen diğer alacaklıların, yani redde itiraz etmemiş olan alacaklıların hakları tesviye olunur. Bu tesviye neticesi bir şey artarsa, bakiye, red lehine vâki olan mirascılara âitdir.

³⁴Red eden veya sâir mirascılar teminat verilerse, alacaklılar redde itiraz edemezler. Kanun teminatın nev'ini tahsisen belirtmediği için aynî ve şahsî teminat muteberdir.

Maddenin bu son hükümleri üzerinde durmak zorundayız :

1) Madde, redde itiraz etmemiş olan alacaklıların da tatmin edileceğini kabul ediyor ki, yanlıştır. Kanun vâzını hem redde itiraz için müddet veriyor, hem de hiç bir mücbir sebep yok iken bu müddet içinde redde itiraz etmemiş olan alacaklıları da tatmin cihetine gidiyor ki, bu, hukuk prensipleriyle bağdaştırılabilecek bir siyanet zihniyeti değildir.

2) Üzerinde durulmasını, zarurî gördüğümüz diğer nokta şudur : Madde hem reddin iptalinden ve hükümsüzlüğünden bahsediyor ve resmî tasfiyeye gidileceğini ifade ediyor, hem de bakiyenin red edene değil, lehine red vâki olana verileceğini ilân ediyor. Bu kadar tenkide şayan bir hükmün İsviçre ve Türk Medenî kanunlarında mevcut olabileceği akla gelemezdi. Fakat vâkıya böyledir. Tenkidin gerekçesini vereceğiz : her iki kanunda hem reddin hükümsüzlüğü kabul ediliyor, hem hakkında hükümsüzlük kararı verilmiş olan red iptal edilmemiş gibi, resmî tasfiye sonundaki bakiye, lehine red vâki olana veriliyor. Red hükümsüz hale getirildikten sonra artık «lehine red vâki olan» dan bahse imkân olurmu?. Tabii hayır. Her halde kanunlar böyle garip, hukuka olduğu kadar mantıka da aykırı bir hükmü, suiniyetle red edene medenî müeyyide uygulamak için derpiş eylemiş olacaktırlar. Fakat Medenî Ceza ve müeyyidelerin de hukukla ve hukuk prensipleriyle muvazene halinde olması lâzımdır. Bu konuda medenî müeyyide olarak bakiye suiniyetle red edenin kendisine değil mirascılarına verilebilir veya doğrudan doğruya bir ceza olmak üzere Devlete intikali düşünülebilirdi.

Hükmî redde alacaklıların himayesiyle ilgili 557 inci maddenin tatbikine imkân yoktur. Bu imkânsızlık, mezkûr maddenin suiniyetle red halinde tatbik edilebileceği hakikati ile teyid edilir. Hükmî redde miras, bütün mirascılar bakımından kanun hükmü icabından olarak red edilmektedir. Diğer cihetden bu redde terekenin borca müstağraklığı aşağı yukarı kat'iyetle sâbittir. Suiniyetle red ve terekenin borç ödemeye salih olması şartları mevcut olmadığından alacaklıların himayesi düşünülemeyeceğinden mezkûr madde hükmî red halinde kabili tatbik değildir.

558 inci madde, red halinde mes'uliyet matlabını taşıyor :

1) Kaide şudur ki, red, mirascılık sıfatını kaldırır. Binnetice red eden mirasçı terekeyi aktif ve passifi ile red eylemiş olduğundan, tereke borçlarından da mes'ul olamaz. Red iradesinin yalnız

bazı borçlardan mes'ul olunacağı şeklinde beyanı halinde bu beyanı yapan mirasçı tereke borçlarından yine mes'ul olur. Zira red bilakaydû şart olmadıkça müteber olmaz. Çünkü mirasın reddi aktif ve passifle birlikte terekeyle ilgiyi kesmektir.

558 inci madde kayd ve izah edilen esası kabul etmiş, ancak iadeye tâbi olmak üzere alınmış olan malların tereke alacaklıları tarafından istirdat olunabileceğini de beyan eylemiştir. Kanaatimizce müteveffanın vefatından evvelki son beş sene içinde değil, iadeye tâbi olmak üzere ne vakit alınmış olursa olsun, iadeye tâbi malın iadesi kabil oldukça, yani alan mirascının yedinde bulunduğu, tereke alacaklıları tarafından talep edilebilmesi icap ederdi. Hat-tâ bizce red, iadeye tâbi malların iadesi şartı ile tekemmül etmeli idi.

Aynı madde iadesi mümkün olmayan malları da saymaktadır :

1) Alacaklılar, red eden mirascının tâlim ve terbiyesi için yapılmış olan masraf tutarını istirdat için davâ açamazlar. Zira bu sarfiyat esasen istihlâk edilmiştir. Gayrimevcut hale gelerek istirdat konusu olmaktan çıkmıştır.

2) Evlenme esnasında âdet üzere verilmiş olan şeylerin istirdadı için davâ açılmaz.

Hayatda kalan eş mirası red etmiş ise, borç ödemekten âciz tereke alacaklıları verilen hediyelerin iadesini isteyemezler. Lâkin hediyelerin evlenme esnasında verilmiş olması lâzımdır. Evlenme akdine tekaddüm eden senelerde koca, karısına, bu, kocasına hediyeler vermiş, ise bunların istirdadı cihetine gidilemeyeceği, maddedeki «Evlenme esnasında ... verilen» ibaresinin tefsirinden anlaşılmaktadır.

Red eden mirasçı hüsnüniyet sahibi olsa bile, 558 inci madde hükmüne tâbidir. Ancak iadeye tâbi olarak alınan şeylerin veya bu şeylerden gelen hâsılâtın elde kalanı ile mes'uliyet mevzuubahistir. Suiniyetli³⁵ mirascılar³⁶ ise, aldıkları şeyler istirdat zamanında mevcut olmasa bile o şey'in tamamının değeri³⁷ ile mes'uldürler.

Prof. Şakir Berki

³⁵ Suiniyetli mirasçı demek, tereke mevcudunun borçlara yetmeyeceğini bilen mirasçı demektir.

³⁶ Yani mirası red etmiş olan mirasçı.

³⁷ Şey'in değeri, alındığı günki değeridir. Zira, iadeye tâbi şey, tâbiri câiz ise, miras açılıncaya kadar mirascıya kanun hükmü icabından olarak ödünç verilmiş şey hükmündedir. Binnetice ödünçteki iade esasını (Borçlar K. Md : 306) burada da kıyasen tatbik gerekir.